

Zorgvuldig/onzorgvuldig: keurslijf

De regionale toetsingscommissies euthanasie (Rte's) hebben een probleem dat ze zelf hebben gecreëerd. Door zich een beperkte keuzemogelijkheid – 'zorgvuldig' of 'onzorgvuldig' – op te leggen, is een knellend keurslijf ontstaan dat het gewetensvolle werk van zowel de commissies als de artsen tekortdoet.

Jaren geleden werd euthanasie vrijwel uitsluitend gegeven aan één overzichtelijke categorie mensen: patiënten die aan kanker leden en uitbehandeld waren. De toetsingscommissies besloten dat voor hun finale oordelen een keuze tussen 'zorgvuldig' of 'onzorgvuldig' volstond (of 'onbevoegd', maar dat laat ik hier verder buiten beschouwing). Meer smaken kennen de toetsingscommissies niet.

Deze driedeling *lijkt* overzichtelijk door zijn eenvoud, maar *blijkt* nu een keurslijf. Tegenwoordig zijn veel gevallen van euthanasie en hulp bij zelfdoding (hbz) veel complexer dan in het verleden. Die complexe werkelijkheid van menig sterfbed waar artsen de dood op nadrukkelijk verzoek van hun heftig lijdende patiënten een handje helpen, valt simpelweg niet te verenigen tot een keuze tussen deze twee stempeltjes op het dossier.

Stigmatiserend > Dat geldt zeker voor artsen van de Levensindekliniek die patiënten helpen wanneer zij bij hun eigen dokter geen gehoor vinden voor hun

smeekbede om euthanasie of hbz. Het betreft gevallen waaraan (huis)artsen uit onwil of uit onkunde – of beide – hun vingers niet willen branden, en die vaak buitengewoon gecompliceerd zijn: psychiatrische problematiek, (beginnende) dementie, stapeling van ouderdomsklachten, combinaties van lichamelijk en geestelijk lijden, of, soms, een vervagende scheidslijn tussen die twee.

De toetsingscommissies beseffen inmiddels ook dat de keuze uit slechts twee woorden onrecht doet aan de ingewikkelde euthanasiepraktijk zoals die zich sinds de invoering van onze euthanasiewet in 2002 heeft ontwikkeld. En onrecht doet aan gewetensvolle artsen, met name het stigmatiserende 'onzorgvuldig'. Tot en met 2013 – de cijfers over 2014 zijn nog niet vrijgegeven – hebben de toetsingscommissies 32.374 gevallen van euthanasie en hbz beoordeeld, met – vooral de laatste jaren – een sterke toename van het aantal zeer gecompliceerde gevallen. Voldoende leerstof dus. Bij een aantal zaken plaatsten commissies kritische kanttekeningen, soms van procedurele aard of vanwege tekortkomingen in de verslaglegging. Om zo'n euthanasie of hbz vervolgens in zijn totaliteit als 'onzorgvuldig' te brandmerken is even onjuist als onrechtvaardig.

Bedenksel van de commissies > Onze euthanasiewet bevat de, inmiddels overbekende, criteria voor euthanasie en hbz en regelt samenstelling en werkwijze van de toetsingscommissies. Artikel 8 bepaalt dat een commissie moet beoordelen of een arts die levensbeëindiging op verzoek heeft toegepast of hulp bij zelfdoding heeft verleend, heeft gehandeld overeenkomstig de zorgvuldigheidseisen. De wet legt de commissie geen verplichting op te kiezen uit 'zorgvuldig' of 'onzorgvuldig'. De wet bevat beide woorden niet. Ze zijn een bedenksel van de commissies. Veel woorden hebben naast een feitelijke betekenis een gevoelsbetekenis. In 1994 schreef een lezer

van eigen makelij

van *Relevant* zich te ergeren aan taalgebruik dat euthanasie koppelde aan 'plegen'. Dat trok, vond hij, deze medische handeling in de criminele sfeer want een misdaad, een moord, pleegt men. Zo roept het eendimensionale eindoordeel 'onzorgvuldig' het beeld op van nonchalance, slordigheid, haast, onnadenkendheid.

Die indruk wekken de 'onzorgvuldig'-oordelen van de toetsingscommissies niet alleen in orthodox christelijke kringen. Kamerlid Khadija Arib (PvdA) is er als de kippen bij om Kamervragen te stellen als, zoals zij het begin dit jaar noemde, de Levenseindekliniek 'weer op de vingers is getikt'. Het gebruik van dat woordje 'weer' zegt veel over haar opvatting. Al sinds augustus vorig jaar dringt Arib aan op onderzoek naar procedures en werkwijzen bij de Levenseindekliniek. In de afgelopen twaalf jaar hebben de commissies van ongeveer tachtig zaken geoordeeld dat de betrokken arts niet had gehandeld overeenkomstig de zorgvuldigheidseisen. Conform de wet zijn die allemaal (voorzien van het té gesimplificeerde commissie-etiket 'onzorgvuldig') doorgestuurd naar het Openbaar Ministerie en de Inspectie voor de Gezondheidszorg. In niet één van die gevallen heeft het OM tot nu toe aanleiding gezien tot nadere stappen. Blijkbaar valt het met dat 'onzorgvuldig' dus wel mee.

Onontgonnen terrein > De toetsingscommissies en de Levenseindekliniek begeven zich regelmatig op hetzelfde onontgonnen terrein waar complexe gevallen voor onvermoede valkuilen zorgen. Samen, maar niet gezamenlijk, vervullen zij een voortrekkersrol. *Vooraf* aan een euthanasie of hbz past een arts naar eer en geweten de wettelijke criteria toe. *Achteraf* vormt een toetsingscommissie zich over die handelwijze een mening en verheft die mening tot vaststaand feit door die te verankeren in haar oordeel.

Zo vroeg een arts van de Levenseindekliniek vooraf

aan een geriater om een aanvullende mening.

Achteraf oordeelde de rte dat niet een geriater, maar een psychiater dat had moeten doen. Het verschil valt de arts niet als 'onzorgvuldig' aan te wrijven.

De euthanasiegeschiedenis kan soelaas bieden. In de jaren tachtig bood hoofdofficier Josephus Jitta in zijn arrondissement Alkmaar dokters de mogelijkheid om, met behoud van wederzijdse onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid, vooraf overleg te voeren over een voorgenomen euthanasie. Dat werkte prima. De commissies hebben laten weten bereid te zijn in te gaan op het verzoek van de Levenseindekliniek om te praten over bezwaren tegen ongeclausuleerd gebruik van 'onzorgvuldig'. Dat is een bemoedigende handreiking. De uitkomsten verdienen te worden opgenomen in de 'code of practice' waar de commissies aan werken. Die doen er goed aan bij alle zaken die momenteel ter beoordeling voorliggen, alvast te streven naar nuancering in hun oordelen.

Zo is een niet helemaal volledig of volgens de regels niet geheel juist ingevuld formulier een tekortkoming, maar géén reden een euthanasie of hbz als geheel en voor eeuwig als 'onzorgvuldig' te brandmerken. Het oordeel zou dan bijvoorbeeld kunnen luiden: 'tekortkoming (of onvolledigheid) bij een overigens conform de wettelijke zorgvuldigheidseisen uitgevoerde euthanasie'. Daarbij kan de commissie aangeven op welk vlak van een tekortkoming of onvolledigheid sprake is. 'Onzorgvuldig' blijft dan gereserveerd voor die gevallen die dat harde oordeel verdienen: flagrante veronachtzamingen van onze euthanasiewet. ←

Lees ook het artikel op pagina 8-9.